

Modulli O‘Qitish Tizimida Talabalar Nutqiy Qobiliyatini Baholash Va Rivojlantirish

*Kamoliddinova Maftuna Xusniddin qizi*¹

Annotatsiya: Ushbu maqolada modulli o‘qitish tizimining zamonaviy talablarga javob beruvchi o‘quv metodik yondashuv sifatidagi o‘rni, uning doirasida talabalar nutqiy qobiliyatini shakllantirish va samarali baholash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, til va nutq faoliyatining integratsiyalashuvi, kompetensiyalar asosida yondashuv, baholashning innovatsion mezonlari va metodlari haqida keng fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: modulli o‘qitish, nutqiy faoliyat, kommunikativ kompetensiya, baholash mezonlari, interaktiv metod, differensial yondashuv, portfoli baholash.

Global axborot va kommunikatsiya vositalari jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda oliy ta‘lim oldida turgan asosiy vazifalardan biri — talabalarning zamonaviy kompetensiyalarini shakllantirish, xususan, ularning og‘zaki va yozma nutqiy qobiliyatlarini rivojlantirishdan iborat. Bu jihatdan modulli o‘qitish tizimi o‘zining tuzilmasi, bosqichma-bosqichligi, baholashning aniq va shaffof mezonlariga ega bo‘lgani bilan boshqa usullardan ustun turadi. Hozirgi kunda oliy ta‘lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv asosida ta‘lim mazmunini yangilash va uni modulli asosda tashkil etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, talabalar nutqiy qobiliyatini shakllantirish va uni baholash ta‘lim sifati uchun muhim mezonlardan biri hisoblanadi. Talabaning nutqiy faoliyati nafaqat til o‘rganish bilan bog‘liq, balki uning kasbiy va ijtimoiy kommunikatsiya ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Modulli o‘qitish tizimi XX asrning ikkinchi yarmida shakllangan bo‘lib, AQSh va Yevropa mamlakatlarida amaliyotga keng joriy etilgan. Bu tizimning asosiy g‘oyasi — o‘quv jarayonini bloklarga (modullarga) bo‘lish, har bir modulda aniq kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan mustaqil o‘quv birligini tashkil qilishdir.

Modulli o‘qitish – bu ma‘lum kompetensiyalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan, tizimli va bosqichma-bosqich rejalashtirilgan ta‘lim texnologiyasidir. Har bir modul mustaqil o‘quv blokini tashkil etib, nazariy bilimlar, amaliy mashg‘ulotlar, mustaqil ta‘lim va baholash elementlarini o‘z ichiga oladi. Mazkur yondashuv talabani markazga qo‘ygan holda, uning shaxsiy faolligi va ijodiy fikrlashini rag‘batlantiradi. Modulli o‘qitish talabaning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda keng imkoniyat yaratadi. Modul doirasida talabalar quyidagi nutqiy faoliyat turlarini egallaydilar:

- **Tinglab tushunish va eslab qolish** – audio va video materiallar orqali.
- **Og‘zaki fikr bildirish** – suhbat, munozara, prezentatsiyalar orqali.
- **Yozma nutqni rivojlantirish** – insho, maqola, tahliliy yozuvlar orqali.

Bu jarayonlarda interaktiv metodlar – “rol o‘ynash”, “munozara”, “fikrlar almashinuvi” kabi usullar qo‘llaniladi. Modulli tizimda baholash jarayoni quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. **Diagnostic baholash** – boshlang‘ich darajadagi nutqiy ko‘nikmalar aniqlanadi.
2. **Joriy baholash** – har bir modul oxirida amaliy topshiriqlar orqali aniqlanadi.
3. **Yakuniy baholash** – umumiy rivojlanish, mustaqil ishlar va portfoliolar asosida.

¹ Andijon davlat pedagogika instituti mustaqil izlanuvchisi

Baholash mezonlari quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin: Leksik va grammatik to'g'rilik va mavzu yuzasidan fikr bildirish qobiliyati, shu bilan bir qatorda argumentatsiya va muvofiqlik va tashqi nutq madaniyati (intonatsiya, talaffuz) Modulli o'qitish tizimi orqali talabalar nutqiy qobiliyatini rivojlantirish hamda uni baholash tizimli va natijador yo'lga qo'yilishi mumkin. Bu esa, o'z navbatida, talabaning kommunikativ faolligini oshirib, uning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Modullar asosida tashkil etilgan interaktiv mashg'ulotlar, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv va samarali baholash usullari bu borada muhim ahamiyat kasb etadi.

Modulli o'qitishning asosiy tamoyillari quyidagilar:

- Talabaga yo'naltirilgan yondashuv
- Mustaqil ta'limga asoslanganlik
- Natijaviylik va aniq baholash mezonlari
- Yagona o'quv, uslubiy va baholovchi hujjatlar majmui

Nutqiy qobiliyat — bu til vositalaridan foydalangan holda o'z fikrini og'zaki va yozma shaklda aniq, ravon va maqsadga muvofiq ifoda etish qobiliyatidir. Ushbu qobiliyat quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. **Fonetik:** talaffuz, urg'u, intonatsiya
2. **Leksik:** so'z boyligi, sinonimiya, antonimiya
3. **Grammatik:** gap qurilishi, fe'llar, bog'lovchilar
4. **Stilistika:** rasmiy, badiiy, ilmiy uslubdagi nutq
5. **Kommunikativ:** muloqot yuritish, savol-javob, bahs-munozara

Modulli o'qitishda bu komponentlar har bir modul tarkibida bir maromda takomillashtirilib boriladi.

Talabalar nutqiy qobiliyatini shakllantirish bosqichlari

1. Diagnostika bosqichi

Talabalarning boshlang'ich nutqiy tayyorgarligi, leksik va grammatik zaxirasi aniqlanadi. Bu bosqichda test, suhbat, yozma ishlar yordamida holat tahlil qilinadi.

2. Trening va mashq bosqichi

Nutqiy faoliyatni rivojlantiruvchi mashqlar, muloqotli o'yinlar, tarjima, dialog va monolog ishlari bajariladi. Modul asosidagi topshiriqlarda situatsion mashqlar, loyiha asosidagi yondashuv qo'llaniladi.

3. Refleksiya va baholash bosqichi

Talabalar o'z rivojlanishini tahlil qiladi, baholash mezonlariga asosan o'z faoliyatini aks ettiradi. Bu bosqichda portfoli, esse, yakuniy imtihonlar muhim rol o'ynaydi.

Baholash mezonlari:

Mezon	Baholash mezoni tavsifi
Til boyligi	So'zlar va iboralar xilma-xilligi
Grammatik to'g'rilik	Gap qurilishi, fe'l zamonlari, sintaksis
Mantiqiy izchillik	Fikrning ketma-ketligi, bog'lovchilarning o'rni
Nutq madaniyati	Stilistika, talaffuz, intonatsiya
Ijodiy yondashuv	O'z fikrini mustaqil ifodalash, misol keltirish

Innovatsion yondashuvlar

1. **BLENDED LEARNING** — an'anaviy va onlayn o'qitish integratsiyasi orqali nutqiy vazifalarni individual bajarish imkoniyati.
2. **DEBATE CLUB** — talabalarning muloqot madaniyatini oshirishga qaratilgan doimiy bahs-munozaralar.
3. **ROLE-PLAY va CASE-STUDY** — real hayotiy vaziyatlarni nutqiy muhitda tahlil qilish.
4. **"Peer-Assessment"** — talabalar bir-birining nutqiy faoliyatini baholash orqali refleksiv fikrlashga o'rganadi.

Modulli o'qitish tizimi talabalarni mustaqil fikrlovchi, o'z fikrini ravon bayon qila oluvchi, kommunikativ jihatdan faol shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, til va nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishda bu tizim yuqori samaradorlikka ega. Tavsiyalarim esa nutqiy qobiliyatni rivojlantirish uchun maxsus modul va baholash tizimlari ishlab chiqilsin va har bir modulda kamida 20% nutqiy faoliyatga doir topshiriqlar bo'lishi lozim. Talabalar uchun onlayn platformalarda interaktiv suhbat maydonlari (forum, blog) tashkil etilsin shu bilan bir qatorda portfoli va esse orqali nutqiy rivojlanish monitoringi tizimli olib borilsin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaeva, M. (2020). *Modulli o'qitish texnologiyasi: nazariya va amaliyot*. Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti.
2. Karimova, D. A. (2019). "Til o'rganishda kommunikativ yondashuvning o'rni va ahamiyati". *Filologiya masalalari*, №3, 65–71-betlar.
3. Hasanov, A. H. (2021). *Pedagogik texnologiyalar va ta'lim jarayonini modelashtirish*. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). New York: Pearson Education.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
6. CEFR – Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. (2018). Strasbourg: Council of Europe.

